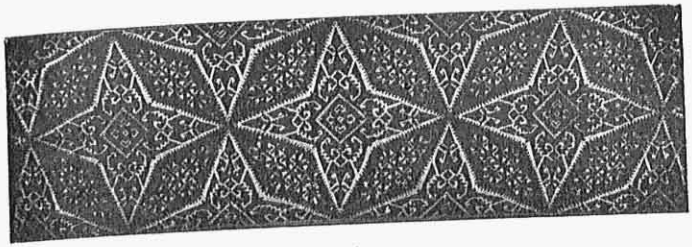

Η ΜΟΝΕΜΒΑΣΙΑ

ΕΚΔΡΟΜΗ ΜΕ ΤΟΥΣ ΒΥΖΑΝΤΙΝΟΛΟΓΟΥΣ

Ἡ Ἑλλὰς ἔχει προνομιακὴ θέση γεωγραφική. Τὸ εἶπαν κι' ἄλλοι ἀλλὰ δὲν ἔπεται ὅτι δὲν πρέπει νὰ τὸ ξαναποῦμε ἀφοῦ ὅποτε τὴ διατρέχομε εἴτε στὰ βουνά της, εἴτε στὰ νησιά της, εἴτε στὶς ἀπαράμιλλες παραλίες της, τὸ αἰσθανόμεθα κάθε φορὰ ἐντονώτερα.

Ἡ θάλασσα τῆς Ἑλλάδος εἶναι πιὸ ὡραία ἀπὸ τὶς ὡραιότερες φωτογραφίες τοῦ Boissona ποὺ εἶναι καλλιτεχνήματα, κι' ἀπ' ὅλα τὰ ποιήματα ποὺ γράφηκαν ἀπὸ τὸν Ὅμηρο ὡς τοὺς συγχρόνους ποιητάς.

Θεωρία ποιητῶν τὴν ἐξύμνησεν, ἀλλὰ κανεὶς δὲν τὴν ἔφθασε στὸ κάλλος καὶ στὴν ποικιλία. Γιατὶ εἶναι καὶ θὰ εἶναι ἕνα ζωντανὸ ποίημα μοναδικῆς ἁρμονίας.

Κάθε φορὰ ποὺ ξετυλίγεται στὰ μάτια μας, ποὺ μᾶς παίρνει καὶ μᾶς φέρνει πίσω, σὰ μαγεύτρα τροφός, ὅλο λικνίσματα καὶ παραμύθια, ὅλο γελάσματα καὶ μουρμουρητὰ τρυφερά, αἰσθανόμεθα μιὰ εὐεξία, μιὰ κρυφὴ χαρὰ ποὺ δὲν ξέρομε ἀπὸ ποῦ μᾶς ἔρχεται. Κ' εἴμεθα ἕτοιμοι νὰ κάμωμε τὰ πιὸ μεγάλα κατορθώματα, ἔργα καὶ λόγια, σὰν ἕλληνες ποὺ εἴμεθα τῆς αἰωνίας ἑλληνικῆς ψυχῆς!

Σ' αὐτὴ τὴ θάλασσα ποὺ ἑνώνει νησάκι μὲ νησάκι, Πελοπόννησο μὲ Στερεὰ καὶ μὲ μακρύτερες ἀκόμη ἀκρογιαλιές, ποὺ

Ε. ΘΩΜΟΠΟΥΛΟΥ

ΧΗΝΕΣ

εἶναι τὸ γαλάζιο γεφύρι ὄχι τῆς φαντασίας, μὰ τῆς πραγματικότητος, ἐμπήκαμε σὲ ταξίδι.

Ἦτον τὸ δεύτερο δεκαήμερο τοῦ Ὀκτωβρίου, δηλαδὴ τὸ γλυκὸ καλοκαιράκι τοῦ Ἁγίου Δημητρίου, ἀλλὰ ὄχι ξάστερο καὶ ζεστὸ ὅπως συμβαίνει κάποτε, μᾶλλον ἀναποφάσιστο μεταξὺ βροχῆς καὶ ἥλιου, μὲ παιγνιδιάρικη ἀστάθεια, ποὺ δίνει ἀφορμὴ στὸ φῶς νὰ δείξῃ χρώματα καὶ ἀποχρώσεις ἀφάνταστης ὡραιότητος.

Τὸ πλοῖο μας ἦτον καλό, ἡ συντροφιὰ ἐκλεκτή, 200 ἄνθρωποι περίπου, ἐκ τῶν ὁποίων οἱ περισσότεροι σοφοὶ καὶ μορφωμένοι, ποὺ εἶχαν λάβει μέρος ἐνεργὸν στὸ Βυζαντινολογικὸν Συνέδριον.

Ἡ τάξις καὶ ἡ ρύθμισις, μὲ τὴν ὁποίαν ἔγινεν ἡ τριήμερη αὐτὴ ἐκδρομή, ἀπέδειξεν ὅτι στὴν Ἑλλάδα ἔχομε ἀνθρώπους ποὺ μποροῦν νὰ διοργανώσουν τέλεια μιὰ πολύμορφη ἀποστολή. Τόσαι διαφορετικαὶ ἐθνικότητες καὶ δικοί μας ἀνυπότακτοι ἑλληνικοὶ χαρακτῆρες, ἔμειναν ὅλοι κατενθουσιασμένοι καὶ δὲν ἀκούσθηκε παράπονο ἀπὸ τὴν ὥρα ποὺ πλεύρισε τὸ πλοῖο στὸν Πειραιᾶ κ' ἐμπῆκαν ὅλοι μέσα, ὥς τὴ στιγμὴ ποὺ ξαναπλεύρισε καὶ τοὺς ξανάφερε ὅλους πίσω σὰν ἀπὸ ὄνειρο ταξιδιοῦ.

Νύκτα μπήκαμε καὶ νύκτα ξεκινήσαμε ταξιδεύοντας ὅλο νύκτα στὰ ἥσυχα κύματα τοῦ Σαρωνικοῦ.

Πρὶν φέξῃ καλὰ καλά, μπαίναμε στὴ ***Μονεμβασία*** καὶ μὲ τὴν ἀνατολὴ φάνηκε ὁ θαυμάσιος βράχος ποὺ χρησιμεύει ὡς βάθρον στὴ Μεσαιωνικὴ πόλη μὲ τὰ ἐρειπωμένα κάστρα καὶ τὶς ἐκκλησίες της. Ὁ βράχος αὐτὸς εἶναι καλλιτέχνημα μόνος του ὡς σχῆμα καὶ ὡς χρῶμα. Εἶναι μοναδικὰ τοποθετημένος στὴ θάλασσα καὶ θὰ ἦτον ἕνα νησί, ἂν ἡ γέφυρα ποὺ τὸν ἑνώνει σήμερα μὲ τὴν ἀκτὴ δὲν τὸν ἔκαμνε νὰ φαίνεται μιὰ προεξοχὴ τῆς Πελοποννήσου.

Ὁ γάλλος βυζαντινολόγος Diehl, μὲ τὸν ὁποῖον δὲν ἔπαυσα νὰ εἶμαι καὶ νὰ συνδιαλέγωμαι σ' ὅλο τὸ ταξίδι, ἐκύτταζε μὲ τὰ κιάλια τὸ βράχο καὶ δὲν μποροῦσε νὰ κρύψῃ τὸ θαυμασμό του.

Ἐγὼ ἔκαμνα τὴν τριπλῆ ἐργασία, ποὺ συνήθως κάμνω

στὴ ζωή. Κύτταζα τὸ θέαμα, παρατηροῦσα τὸ σοφὸ ἄνθρωπο ποὺ τὸ ἔβλεπε, ψυχολογοῦσα, καὶ συνέλεγα ἐντυπώσεις ἀτομικάς μου. Αὐτὸ κάμνω πάντα, καὶ στὸ θέατρο καὶ στὰς διαλέξεις, καὶ στὴν ἐκκλησία καὶ ὅπου δήποτε εὑρίσκομαι μὲ κοινὸν ἐμπρὸς εἰς κάτι ποὺ ἐπιδρᾶ στὸ κοινόν.

Παρατηρῶ τὰς ἐντυπώσεις τῶν ἀνθρώπων, τὰς ἐπηρείας, τὰς ἀντιδράσεις καὶ παραβάλλουσα αὐτὰς μεταξύ των κρίνω, ζυγίζω, (καὶ ζυγίζω πολὺ πρὶν νὰ κρίνω !) καὶ βγάζω συμπεράσματα· δηλαδὴ τί αἰσθάνθηκα ἐγὼ ἡ ἰδία, καὶ τί οἱ ἄλλοι

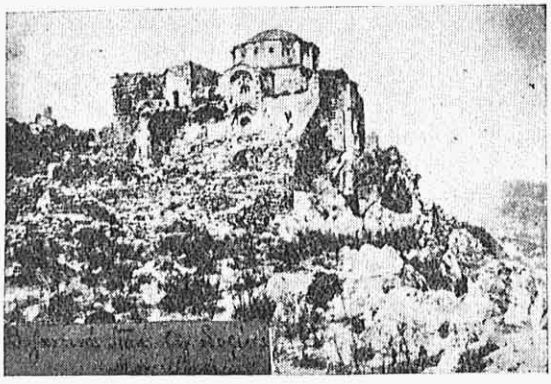

Ἡ Μονεμβασία.

ἄνθρωποι. Αἱ παραβολαὶ αὐταὶ τῶν ἐντυπώσεων μὲ βοηθοῦν νὰ εὕρω τί ἀξίζει νὰ κρατήσω γιὰ χρυσάφι καθαρὸ καὶ τί ν' ἀφήσω νὰ πέσῃ στὰ ἄχρηστα καὶ δευτερεύοντα ποὺ βαρύνουν πάντοτε τὸν παρατηρητή. Γι' αὐτὸ τὸ ταξίδι τῶν βυζαντινολόγων σὲ μέρη σὰν τὴ Μονεμβασία καὶ τὸ Μιστρᾶ ἦτον γιὰ μένα πολύτιμο. Εἶχα τὸ ὑλικὸ αὐτὸ τῶν ἀνθρώπων, ποὺ ὄχι μόνον μποροῦσε νὰ καταλάβῃ, ἀλλ' ἤξερε ἐπιστημονικῶς τὴ σημασία τοῦ κάθε λιθαριοῦ, ποὺ κρύπτει καὶ φανερώνει τὴν ἱστορικὴ σημασία τῶν βυ-

ζαντινῶν καὶ φραγκοκρατημένων ἐκείνων πόλεων. Ἔβλεπα λοιπὸν καὶ ἄκουα καὶ παρατηροῦσα προσεκτικά. Πολλὲς φορὲς ὁ Diehl ἢ ὁ Millet, ἢ ὁ Heisenberg, ἢ ὁ Collinet καὶ ἄλλοι, μὲ τοὺς ὁποίους ἀνέβαινα τὰ ἀνθόσπαρτα ἐρείπια, δὲν ὡμιλοῦσαν διόλου ἢ ἔλεγαν ἕξαφνα μία φράση ἢ μία λέξη. Ἐννοοῦσα τόσα πολλὰ σ' αὐτὴ τὴ σιωπή των ἢ στὰ μονοσύλλαβα λόγια των, ὥστε ὧρες ὁλόκληρες νὰ μοῦ ἐξηγοῦσαν τὴ σκέψη των δὲν θὰ καταλάβαινα ἴσως τόσα ὅσα μ' αὐτὸ τὸν τρόπο τῆς ἰδικῆς μου ἥσυχης παρατηρήσεως.

Ἔπειτα εἶναι κάτι ἄλλο ποὺ βοηθεῖ τοὺς πολὺ διανοουμένους ἀνθρώπους νὰ ὁμιλοῦν αὐθόρμητα, καὶ νὰ ἐκφράζωνται σωστά. Εἶναι νὰ σέβεται κανεὶς τὴ σκέψη τους, νὰ μὴ τοὺς ταράττῃ, νὰ μὴ διακόπτῃ τὰς ἐντυπώσεις των, νὰ τοὺς ἀφήνῃ νὰ λησμονοῦν ὅτι εἶναι κοντά τους καὶ τοὺς παρακολουθεῖ. Τὸ ἴδιο συμβαίνει περίπου μὲ τὰ πουλιὰ καὶ μὲ τὰ ζῶα. Ὅσο πιὸ ἥσυχα σταθῆτε, ὅσο δὲν κάμετε καμμία κίνηση εἴτε ὁμιλία, τόσο κερδίζετε τὴν ἐμπιστοσύνη τους καὶ σᾶς πλησιάζουν ἄφοβα. Ἡ παραβολὴ δὲν εἶναι τόσον ἀσεβὴς ὅσο φαίνεται, γιατὶ ζωὴ στὸν ἀνθρώπινο ἐγκέφαλο, ζωὴ καὶ στὴ φοβισμένη φτερωτὴ ὕπαρξη καὶ στὸ ζῶο ἢ ἔντομο ποὺ ζητεῖ νὰ ἐρευνήσῃ κι' αὐτὸ τὸ περιβάλλον του. Ἔτσι μὲ τὴν ἥσυχη στάσι μου ἄφησα τὸν Diehl νὰ μοῦ πῇ πολλὰ πράγματα. Μαζί του ἀνέβηκα στὴν περίφημη Ἁγία Σοφία τῆς Μονεμβασίας καὶ στὸ κάστρο τοῦ Βιλλαρδουΐνου στὸ Μιστρᾶ. Καὶ μιὰ στιγμὴ ποὺ στάθηκα μόνη μου ἀπ' ἔξω ἀπὸ τὸ ἱερὸ τῆς Ἁγίας Σοφίας γιὰ νὰ θαυμάσω τὴ θέα τὴν ἀπαράμιλλη πρὸς τὴ θάλασσα, μὲ πλησίασε καὶ μοῦ εἶπε: «Vous faites comme moi; vous attendez que tout le monde parte pour que vous puissiez admirer». Ἀλλὰ δὲν εἶχε δίκαιο παρὰ μερικῶς. Νὰ θαυμάζω δὲν ἔπαυσα οὔτε μιὰ στιγμή, εἴτε μὲ τοὺς πολλούς, εἴτε μὲ τοὺς ὀλίγους, εἴτε μόνη.

*
* *

Μεταξὺ τῶν πολλῶν καὶ διασήμων βυζαντινολόγων μιὰ φυσιογνωμία γερμανοῦ καθηγητοῦ ἑλκύει τὴν προσοχή μου.

Ὁ ἀποθανὼν βυζαντινολόγος Heisenberg.

Εἶναι ἡ τοῦ Heisenberg. Γελαστός, εὐπροσήγορος μὲ μιὰ σχεδὸν παιδικὴ ἀφέλεια ἀναμιγνύεται στοὺς ὁμίλους καὶ

εἶναι πρόθυμος ν᾽ ἀπαντήσῃ σὲ κάθε ἐρώτηση ποὺ τοῦ κάμνουν εἴτε διὰ τὴν ἐπιστήμη του εἴτε διὰ τὰς ἐντυπώσεις του. Ὁ ἐνθουσιασμός του διὰ τὴν Ἑλλάδα δὲν κρύπτεται. Καὶ χωρὶς νὰ τὸν ἔχῃ ἀκούσῃ κανεὶς εἰς τὸ Συνέδριον, ὅπου ὡμίλησε μὲ τόση καρδιὰ γιὰ τὸ παρελθόν μας καὶ τὸ παρόν μας, ὅταν τὸν πλησιάσῃ κανεὶς αἰσθάνεται ἀμέσως ὅτι εἶναι ἕνας φιλέλλην ἐξ ἰδιοσυγκρασίας καὶ ὄχι ἐκ συστήματος. Μοῦ διηγεῖται πῶς εἶχεν ἔλθῃ στὴν Ἑλλάδα πρὸ 30 ἐτῶν, καὶ πῶς τότε νέος, χωρὶς τὴν σύζυγόν του, ἡ ὁποία τώρα τὸν ἀκολουθεῖ κατὰ πόδας, ἐταξίδευσε μὲ μουλάρια στὰ βουνὰ τῆς Πελοποννήσου καὶ στὶς κλέφτικες κλεισοῦρες, ὅπου πολλάκις ἐκινδύνευσε χωρὶς ὅμως ποτὲ νὰ πάθῃ τίποτε.

Ὁμιλεῖ εὐχερέστατα τὰ ἑλληνικά, ὄχι σχολαστικὰ οὔτε καὶ μὲ τὴν ἐπιτηδευμένην ἐπίδειξιν ἄλλων ἑλληνιστῶν, ποὺ δὲν ἐννοοῦν ν᾽ ἀγνοοῦν κανένα τύπον νεοελληνικῆς ἐκφράσεως.

Ἐνῷ ἔβλεπα τὸν Heisenberg νὰ τρέχῃ καὶ νὰ σκαρφαλώνῃ τὸν ἀνήφορο γιὰ νὰ ἰδῇ μιὰ ὥρα πρωτήτερα τὰ κάστρα τῆς Μονεμβασίας, δὲν ἐφανταζόμουν ποτὲ ὅτι θὰ ἦτο τὸ τελευταῖο ταξίδι αὐτοῦ τοῦ ροδαλοῦ καὶ ὑγιεστάτου ἀνθρώπου, ποὺ δὲν ἦτο ἀκόμη γέρων καὶ εἶχε τόσον ἀκμαίας διανοητικὰς καὶ ψυχικὰς δυνάμεις. Δυστυχῶς διὰ τὴν Ἐπιστήμην καὶ δι᾽ ὅλους τοὺς Ἕλληνας, οἱ ὁποῖοι τοῦ ἀνταπέδωκαν τὴν ἀγάπη του, ἔμελλε μετὰ ὀλίγας ἑβδομάδας, ἐπιστρέφων εἰς τὴν πατρίδα του, ν᾽ ἀποθάνῃ ἐκ τύφου.

*
* *

Στὴ Μονεμβασία βγήκαμε μὲ βάρκες. Ἕνα κυκλικὸ κτίριο, ποὺ εἶναι σήμερα καφενεῖον καὶ ποὺ ἄλλοτε θὰ ἦτον ἴσως μῦλος, ἔστεκε μόνο του στὴν ἀποβάθρα.

Οἱ ξένοι μας, βγαίνοντας φαιδρὰ στὰ βραχάκια ἔλεγαν τὰς πρώτας ἐντυπώσεις των.

—Δὲν ξέρω γιατί, ἔλεγεν ὁ γάλλος καθηγητὴς Millet, ὁ βαρκάρης ἐννοοῦσε καὶ καλὰ νὰ μὲ λέγῃ ***Γέροντα;*** Γέροντα ἀπ᾽ ἐδῶ, Γέροντα ἀπ᾽ ἐκεῖ, τί ἤθελε νὰ πῇ μὲ αὐτὸ τὸ ὄνομα!

—Ἤθελε νὰ σᾶς δώσῃ ἕνα τίτλο σεβάσμιο· τοῦ λέγω.

—Ἤθελε νὰ σοῦ θυμίσῃ ὅτι γέρασες πιά, τοῦ λέγει κάποιος συνάδελφος ὁμορεθνής.

—Ὄχι, δὲν τὸ πιστεύω, ἐξακολουθῶ. Στὸ λαό μας, ξέρετε, γέροντας λέγουν τοὺς ἱερεῖς κι' ἀκόμη στὰ χωριὰ οἱ δημογέροντες θεωροῦνται οἱ πιὸ σοφοί, ὥστε θέλησε νὰ σᾶς τιμήσῃ μ' αὐτὸ τὸ ὄνομα.

Ὁ καθηγητὴς Millet ἐμειδίασε δύσπιστα ἀλλὰ δὲν ἐπρόφθασε νὰ προσθέσῃ τίποτε, γιατὶ ἄλλος καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου τῶν Παρισίων ὁ κ. Giffard εἶπε.

—Καὶ ὁ δικός μου ὁ βαρκάρης μοῦ ἔλεγε: ***Μπάρμπα!*** Μπάρμπα τὸ χέρι σου, Μπάρμπα τὸ πόδι σου ἐδῶ, μὴ γλιστρήσῃς! Τί τοῦ ἦλθε νὰ μὲ φωνάξῃ ἔτσι; Καλὰ ποὺ δὲν ἦσαν τὰ παιδιά μου μπροστά, γιατὶ ξέρετε γαλλικὰ δὲν εἶναι ἀστεῖο νὰ σᾶς ἀποκαλοῦν *Vieille Barbe!* Καὶ τὰ παιδιά μου ποὺ ζητοῦν ἀφορμὴ νὰ γελάσουν δὲν θὰ μὲ φώναζαν πιὰ διαφορετικά.

—Ἔννοια σας κύριε Giffard. Ἑλληνικὰ δὲν ἐννοοῦν[1] *Vieille Barbe* ὅταν λένε Μπάρμπα. Εἶναι κι' αὐτὸς ἕνας τίτλος ποὺ σᾶς ἔδωσε ὁ βαρκάρης σας γιὰ νὰ σᾶς περιποιηθῇ. Μπάρμπας θὰ πῇ θεῖος, θὰ πῇ γνωστὸς κύριος, φίλος, ἔχει κάποια οἰκειότητα, ποτὲ εἰρωνία.

—Σᾶς εὐχαριστῶ, μοῦ ἀπαντᾶ ὁ σοφὸς ἀλλὰ καὶ ἀστεῖος παρισινός. Δέχομαι τὴν ἐξήγησί σας, καλύτερα ὅμως ποὺ δὲν εἶχα τὰ παιδιά μου μαζί, γιατὶ δὲ θὰ γλύτωνα διὰ βίου ἀπὸ τὴν ὀνομασία ποὺ θἄρπαζαν ἀπ' τὸ στόμα τοῦ βαρκάρη σας.

Καὶ ἀστειευόμενοι οἱ βυζαντινολόγοι καὶ ἀλληλοπειραζόμενοι μὲ τὰ ἑλληνικὰ ποὺ ἤξευραν ἀρκετὰ καλά, ἀλλ' ἀπὸ τὰ βιβλία καὶ ὄχι ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ λαοῦ ἀνέβαιναν τὸ δρόμο πρὸς τὰ τείχη.

Μιὰ διπλῆ μεσαιωνικὴ πόρτα μὲ καρφωτὰ σιδηρόφυλλα μᾶς περιμένει διάπλατα ἀνοικτή. Ἐκεῖ μέσα ἦτο ἡ παλαιὰ

[1] Λογοπαίγνιον στὴ γαλλικὴ γλῶσσα, ποὺ θὰ πῇ παλαιὰ γενειάδα, δηλαδὴ ξεκουτιασμένος.

Μονεμβασία καὶ σήμερα μιὰ πόλις εἶναι κτισμένη στὰ πόδια τῆς παλαιᾶς. Τὸ χωριό, μὲ τὰ μαγαζάκια του, τὰ κάτασπρα νησιώτικα σπιτάκια του, στολισμένα μὲ γλάστρες βασιλικὸ καὶ κόκκινα γεράνια, μᾶς ὑποδέχεται γελαστό. Κρεβατιὲς μὲ κλήματα στολίζουν τὶς αὐλὲς καὶ ἁρμαθιὲς κορίτσια μὲ τὰ κυριακάτικα φορέματα σκύβουν ἀπὸ τὰ παράθυρα περίεργα νὰ ἰδοῦν τοὺς ξένους ἐπισήμους ποὺ ἦρθαν νὰ μελετήσουν τὰ κάστρα τους καὶ τὶς ἐκκλησιές τους. Στὶς πόρτες μπροστὰ καὶ στοὺς στενοὺς δρομίσκους βρίθουν τὰ παιδιά, ὅλα καθαρὰ ντυμένα, τ' ἀγόρια μὲ τὰ κασκέτα τοῦ σχολείου καὶ τὰ πονηρὰ μαῦρα μάτια ὅλο ἐρωτηματικά, τὰ κορίτσια μὲ τὶς ποδιὲς καὶ τὰ στρημμένα κοτσιδάκια. Ἔχουν σχόλη τὰ παιδιὰ πρὸς τιμήν μας καὶ χωρὶς πρόσκληση ἀναρριχῶνται στὸ βράχο γιὰ νὰ φθάσουν πρῶτα αὐτὰ στὴν κορφὴ καὶ νὰ μᾶς ὑποδεχθοῦν ἐκεῖ ἐπάνω.

Περίεργος συνδυασμὸς ἐρειπίων καὶ σημερινῶν κατοικιῶν. Ἕνας βυζαντινολόγος—ψυχολόγος μ' ἐρωτᾶ:

— Δὲν νομίζετε ὅτι σ' αὐτὰ τὰ παιδιὰ θὰ γεννῶνται περίεργα συναισθήματα, νὰ παίζουν ἀπὸ τόσο μικρὰ μέσα σ' ἐρείπια καὶ χαλάσματα;

— Δὲν φαντάζομαι νὰ ἐπηρεάζωνται δυσάρεστα ἀπὸ τὰ ἐρείπια γιατὶ αὐτὰ δὲν εἶναι μελαγχολικά, ἄλλως τε γιὰ κρυφτὸ καὶ κινηγητὸ εἶναι πολὺ κατάλληλα καὶ δὲν θὰ σκιάζεται ἡ χαρά τους. Ἴσως τὰ τείχη αὐτὰ νὰ ἐπιδροῦν ἐπάνω στὴ παιδικὴ ψυχή τους ἀργότερα σὰν ἀρχίζουν νὰ μεγαλώνουν, ἴσως τότε νὰ ἔχῃ κάποια ἐπίδραση ἡ αὐστηρὰ γραμμὴ τοῦ συνόλου στὴν ψυχή τους καὶ νὰ νοσταλγοῦν ἀπελευθέρωσι ἀπὸ τὸ μεσαιωνικὸ αὐτὸ πλαίσιο ποὺ τοὺς περισφίγγει. Ἀλλὰ γι' αὐτὸ καθὼς βλέπετε, ἀντίκρυ πέρα ἀπ' τὴ γέφυρα κτίσθηκαν ἄλλα σπίτια, νέα καὶ εὐρύχωρα κ' ἐκεῖ ἡ σημερινὴ νοοτροπία ἐπανακτᾶ τὰ δικαιώματά της. Ἀλλὰ τί ὡραιότερο γιὰ τὸν καλλιτέχνη καὶ τὸν ἱστορικὸ ἀπὸ τὴν εἰκόνα αὐτὴ ποὺ ἔχομε μπροστά μας μιᾶς ἐρειπωμένης ὡραίας πόλεως, ποὺ ξαναδίνει νέους βλαστοὺς ζωντανοὺς κ' εὐρώστους σὰν τοὺς Μονεμβασιώτας αὐτοὺς ποὺ ἔκτισαν τὶς νέες φωλιές τους ἐπάνω στὶς παλαιές;

*
* *

Προχωροῦμε σιγὰ σιγὰ εἰς τοὺς ἑλικοειδεῖς δρόμους ἀφοῦ ἀφήσαμε τὴν ἐκκλησία τοῦ Ἑλκομένου Χριστοῦ στὴν πλατεῖα τῆς παραλίας.

Ἡ θέα ὅσο ἀνεβαίνομε εἶναι ὅλο καὶ πιὸ ὡραία, γιατὶ δὲν παύομε νὰ βλέπωμε τὴ θάλασσα κι' ὁ βράχος μὲ τὰ ἐρείπιά του εἶναι τόσο ὡραῖος ἀπὸ κοντὰ ὅσο κι' ἀπὸ μακρυά: λαξευμένος νομίζει κανεὶς ἀπὸ κανένα γλύπτη γίγαντα.

Ὁ συννεφιασμένος οὐρανός, ἡ ἀργυρωμένη θάλασσα, οἱ φωτεινὲς ἀκτῖνες, ποὺ πέφτουν στὸ κῦμα σὰν ἀπὸ κάποιον κρυμμένο Παντοκράτορα, δίνουν μιὰ ἀληθινὰ βυζαντινὴ ἀτμοσφαῖρα σ' αὐτὴ τὴν πόλη τοῦ 13ου αἰῶνος. Σὲ λίγο ἀρχίζει ψιλὴ βροχὴ ποὺ ραντίζει τ' ἀγριολούλουδα φυτρωμένα στὶς ἱστορικὲς πέτρες. Ἐδῶ ἐκκλησίες, ἐκεῖ κάστρα καὶ κατοικίες εὐγενῶν. Ἀλλοῦ ταπεινὰ σπιτάκια ξεσκέπαστα καὶ παρεκκλήσια μοναχικά. Ὅλα εἶχαν ζωὴ μιὰ φορά, ὅλα πέρασαν τὰς φάσεις τῆς ἀνθρώπινης πάλης, εἶδαν πειρατὰς καὶ κατακτητὰς νὰ τὰ περικυκλώνουν ἀπὸ τὴ θάλασσα, εἶδαν γυναῖκες νὰ κλαῖνε καὶ ἥρωας νὰ τὰς ὑπερασπίζωνται, εἶδαν ἄρχοντας νὰ μαλώνουν καὶ νὰ συμβιβάζωνται μεταξύ τους, εἶδαν ραδιούργίες, δράματα, εὐεργεσίες καὶ καλωσύνες, ἔρωτες καὶ μίση, ὅλων τῶν εἰδῶν τὰ πάθη ποὺ περνᾶ ἡ ἀνθρώπινη φύσις γιὰ νὰ ἐξελιχθῇ καὶ νὰ φθάσῃ στὴν ποθητὴ γαλήνη. Σήμερα ὅλ' αὐτὰ ἔχουν περάσῃ. Μιὰ φοῦχτα σοφῶν ἀπὸ διάφορα ἔθνη εἶχεν ἔλθῃ νὰ ἰδῇ αὐτὴ τὴ γωνιά, ποὺ ἤκμασε μιὰ φορὰ κι' ἄφησε ἴχνη τόσον ὡραῖα τῆς ἱστορίας της.

Ἴχνη σημαντικά, γιατὶ ἡ Ἁγία Σοφία της ἔχει εἰκονογραφίες ὡραιότατες, γλυπτὰ καθαρᾶς βυζαντινῆς τέχνης καὶ ἀρχιτεκτονικὴ ἀπὸ τὶς καλύτερες.

Ἡ θέσις, ὅπου εἶναι κτισμένη, μαρτυρεῖ ἀκόμη μιὰ φορὰ πόσο ἤξεραν νὰ διαλέγουν τὰς θέσεις οἱ βυζαντινοὶ πρόγονοί μας γιὰ τὰ μοναστήρια τους, τὰ παλάτια τους καὶ τὶς ἐκκλησίες τους. Πόσο εἶχαν τὴν αἴσθηση τῆς προοπτικῆς

ἀνεπτυγμένη καὶ πόσο ἤξεραν ἀναλόγως τοῦ περιβάλλοντος νὰ κτίζουν τὰς οἰκοδομάς τους!

Ἀφοῦ ἤκουσα ὅσα σοφὰ εἶπαν οἱ εἰδικοὶ μέσα στὴν ἐκκλησία, ἀφοῦ ἐθαύμασα τὸν πρόναο καὶ τὰς πύλας, εἶδα νὰ βρέχουν τὰς τοιχογραφίας γιὰ νὰ ζωντανέψουν τὰ χρώματα καὶ ἀγανάκτησα γιὰ τὴ φθορὰ αὐτὴ ποὺ τοὺς γίνεται κάθε φορὰ ποὺ θέλουν ξένοι νὰ τὰ φωτογραφήσουν. Βγῆκα καὶ κάθισα ἔξω, ἀπὸ τὸ μέρος τοῦ ἱεροῦ ὅπου ὑπάρχει μιὰ λωρίδα γῆς πρὶν ἀρχίσῃ ὁ ἀπότομος κρημνὸς τοῦ βράχου πρὸς τὴ θάλασσα. Ἐκεῖ ἐθαύμασα τὴ σκοτεινιασμένη θάλασσα μὲ τὰ ὁλόφωτα κυματάκια της, ποὺ ἤρχοντο στὴν ἀμμουδιὰ δίχως ὁρμὴ νὰ τελειώσουν τὸ ὑγρὸ χάδι τους. Μιὰ παράξενη παραλία ἀλήθεια, καμωμένη ἀπὸ χρυσὴ ἄμμο καὶ σειρὰ κατάμαυρα βραχάκια σ' ὅλη τὴν ἀκροθαλασσιά. Πένθιμο πλαίσιο θἄλεγε κανεὶς στὴν ἐρειπωμένη πόλη, ποὺ στέκει ἀκόμα τόσο ψηλά!

*
* *

Ὁ ἥλιος, ἂν καὶ κρυμμένος πίσω ἀπ' τὰ σύννεφα, μεσουρανεῖ καὶ μᾶς δίνει νὰ καταλάβωμε πὼς εἶναι ὥρα νὰ κατεβοῦμε. Γυρνοῦμε λοιπὸν πρὸς τὰ καλτιρίμια καὶ παίρνομε τὸν κατήφορο. Ἡ βροχὴ ἔπαυσε ἐντελῶς καὶ μοναχὰ τὰ χόρτα λάμπουν μὲ σταλαματιὲς σὰ διαμάντια. Κάτι κρινάκια κατακίτρινα φυτρώνουν σὲ χαλασμένους τοίχους καὶ προσφέρονται στοὺς φιλανθεῖς, ποὺ τὰ μαζεύουν ἄπληστα.

Στὸ στρογγυλὸ καφενεῖο κ' ἔξω στὴν παραλία ἔχουν στηθῇ τραπέζια ἀπὸ τὴν κοινότητα, ποὺ προσφέρει πρόγευμα στοὺς ἐκδρομεῖς. Ἐγκάρδιες Ἀγάπες αὐτὰ τὰ ὑπαίθρια γεύματα φέρνουν τὴν εὐθυμία καὶ τὴν εὐχαρίστηση σ' ὅλους. Κρέας καὶ μακαρόνια, ἐλιὲς καὶ κρασί, μπαρμπούνια καὶ καλάθια σταφύλια, τί ἄλλο γιὰ νὰ κορυφώσῃ τὴ χαρὰ τῶν συνδαιτυμόνων ποὺ βγάζουν λόγους καὶ κάμνουν προπόσεις, καὶ τρέχουν νὰ πιαστοῦν στὸ συρτὸ ποὺ στήνει ὁ καφετζῆς μὲ κοπέλλες τοῦ Λυκείου μας κι' ἀνθρώπους τοῦ λαοῦ. Λάμπει τώρα ὁ ἥλιος μὲ ὅλο του τὸ χρυσάφι, διαλύει καὶ τὰ τε-

λευταῖα μαῦρα σύννεφα κρατῶντας μόνο τὰ μικρὰ ἄσπρα πουπουλωτὰ συννεφάκια ποὺ στολίζουν τὸν καταγάλανον οὐρανό.

Μπαίνομε ὅλοι στὶς βάρκες γιὰ τὸ πλοῖο καὶ ἀποχαιρετοῦμε τὴ Μονεμβασία τὴ βυζαντινὴ ὑπερήφανη πόλη ποὺ στάθηκε στὸ μαυρόχρυσο βράχο γιὰ ν' ἀποφύγῃ τὴν ἐπιδρομὴ τῶν Ἀβάρων, ὅταν ἔπεσαν στὴν Πελοπόννησο ἐπὶ Αὐτοκράτορος Μαυρικίου. Τὄνομά της τὸ λέγει: εἶναι ἡ «Μόνη ἔμβασις» ἀπὸ τὸ στενὸ ποὺ τὴ χώριζε ἀπὸ τὴν ἀκτή. Σήμερα ὅμως πιὰ εἶναι ἑνωμένη μὲ τὴ γέφυρα καὶ μπορεῖ νὰ καμαρώνῃ γιὰ τὰ περικαλλῆ ἐρείπια της καὶ γιὰ τὴν κωμόπολη της, τὴν τόσο φιλόξενη καὶ γελαστή. Γλιστρᾶ τὸ βαπόρι στὰ κύματα, τριγυρίζει τὴ δαντελλωτὴ Πελοπόννησο, βλέπει τὰ Κύθηρα σὲ μιὰ φαντασμαγορικὴ χρυσοπόρφυρη δύση, καὶ φθάνει τὸ βράδυ στὸ Γύθειον κατάφωτο ἀπὸ ἠλεκτρικὰ καὶ πλαισιωμένο ἀπὸ ἕνα οὐρανὸ γεμᾶτον χρυσαφένιους κόσμους

ΕΛΛΗ ΧΑΡ. ΑΠΟΣΤΟΛΙΔΟΥ